

Digioppia koko kansalle

Teemu
Hänninen
IT-asiantuntija
Xamk

Digitalisaatio tulee. Hetkenä minä hyvänsä se saapuu. Ihan kohta se on täällä. Näinhän on toivotettu viimeiset pari vuosikymmentä, ja Pihtiputaan mumokin tietää jo vuonna 2019, että sieltä se digitalisaatio nyt on tuloillaan. Digiboksi ja tietokonekin nykyään kotoa löytyy. Mutta entä ne sodanaikaiset valokuvat ja kirjeet, jotka alkavat jo uhkaavasti haalistua? Arvokkaiden vanhojen paperisten dokumenttien digitaaliset jäljenteet pitäisi vielä ehtiä ottaa talteen, jotta ne säilyvät myös jälkipolvien nähtäväksi, ja tähän tarvitaan opastusta.

Asiakirjahallinnassa digitalisaatio näkyy suurten analogisten aineistomäärien digitoitiprojekteina, ja myös pienemmät järjestöt, yritykset ja yksityishenkilöt ovat alkaneet kiinnostua paperisten aineistojen digitoinnista. Lisäksi kiinnostusta on digitaalisen tiedon pitkäaikaissäilyttämistä kohtaan. Vaikka digitaalisten aineistojen ja digiarkistojen hyödyt tiedostetaan ja tahtotila löytyy uusien menetelmien hyödyntämiseen,

välttämättä ei vielä löydy tarvittavaa osaamista. Avoimet oppaat ja ohjeet auttavat sekä uuden osaamisen kehittämisessä että yhdenmukaisten käytäntöjen luomisessa. Kun mikään laki ei velvoita yksityishenkilöitä arkistomaan omia aineistojaan, niin avoimilla ohjeistuksilla voidaan luoda yhtenäisiä käytäntöjä, mikä puolestaan auttaa koko arkistoalaa.

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu (Xamk) on profiloitunut vahvaksi digitaalisen tiedonhallinnan ja arkistoinnin osaajaksi. Xamkin *Digitaaliset aineistot käyttöön* -hankkeessa ei ainoastaan kehitetty uusia menetelmiä digitaalisten aineistojen käytettävyyden parantamiseksi, vaan on myös jaettu avoimesti tietoa oppaiden muodossa. Hankkeessa tuotettiin kaksi avointa opasta: Miia Kososen kirjoittama tiivis tiedolla johtamisen käsikirja, sekä digitointiin ja digiarkistointiin keskittyvä, työnimellä ”Muumiointikäsikirja” kulkenut digitointiopas, joka on suunnattu yksityishenkilöille, pienille yrityksille ja yhdistyksille.

Hankkeessa toteutettujen käyttäjähaastattelujen perusteella oli selvää, että kansantajuiselle oppaalle on tarvetta ja kysyntää. Selvityksen perusteella myös saatiin yleiskuva siitä, millaisiin digitointiin ja arkistointiin liittyviin kysymyksiin kohderyhmät etsivät vastauksia. Yleiseksi ongelmaksi nousi esimerkiksi se, että syntysähköistä aineistoa on tallennettuna hajan hajan eri järjestel-

miin, eikä aineisto ole millään tavalla järjesteltyä.

Julkisessa keskustelussa korostetaan digitalisaation myötä sähköiseksi muuttuvien palveluiden hyötyjä kansalaiselle, mutta harvemmin muistutetaan, että sähköisesti tallennetun tiedon pitkäaikainen säilyvyys pitäisi myös turvata. Tilanne voi johtaa siihen, että suuri määrä kulttuurihistoriallisesti arvokasta tietoa ei ole tulevaisuudessa enää saatavilla tai käytettävissä. Tästä syystä on hyvä avata myös digitaalisen tiedon pitkäaikaisen säilyttämisen menetelmiä.

Alan asiantuntijoille opas tuskin tarjoaa mitään uutta, eikä se toki ole tarkoitukseen. Kohdeyleisöä ovat yksityishenkilöt, pienet yritykset, järjestöt ja yhdistykset, joilla on tarvetta ja halua siirtyä paperisista aineistoista digiaikaan ja panostaa myös tiedon pitkäaikaissäilyttämiseen. Oppaassa pyritään tarjoamaan kohdeyleisölle tiivis tietopaketti digitoinnin ja digiarkistoinnin perusteista eli digioppia koko kansalle niin, että lukijan mielenkiinto myös säilyy. Lisäksi opas on avoimesti saatavilla ja helposti löydettävissä, mikä madaltaa kynnystä sille, että tieto löytää tarvitsijansa.

Opas on jaettu eri osiin digitointiin ja digiarkistointiin liittyvien aiheiden perusteella, jotka käytännössä muodostavat omia kokonaisuuksiaan, koska näin käyttäjä voi halutessaan

helposti lukea jostakin tietystä aihepiiristä. Oppaaseen on myös koottu hyödyllisiä lähteitä, kuten linkkejä muihin samankaltaisiin oppaisiin ja ohjeisiin.

Yhteistyökumppaneilla oli paljon hyviä ehdotuksia, joiden perusteella sisältö ja ulkoasu jalostuivat. Esimerkiksi tekstiä muokattiin helpommin luettavan verkkotekstin suuntaan, ja luovuttiin perinteisestä PDF-ulkoasusta.

Kansalliskirjaston tuleva massadigitointi vaatii runsaasti uusia osajia, ja tämän jutun kirjoittamisen hetkellä massadigitoinnin osajakoulutushankkeen suunnittelu on päättymässä. Hankkeesta vastasi Mikkelin kehitysyhtiö Miksei Oy ja Xamk oli osatoteuttaja. Miksein palautteen perusteella oppaassa on otettu huomioon niitä osaamiseen keskittyviä seikkoja, joita digitointiprojektissa tarvitaan. Keskeiseksi nousi varsinkin digitointiprojektin ymmärtäminen ja osaaminen kokonaisuutena. Ei riitä, että digitoiija osaa ainoastaan työntää paperisia asiakirjoja tasoskanneriin ja tallentaa syntyneet tiedostot oikeassa muodossa, vaan digitoijalta vaaditaan myös kokonaisprosessin ymmärrystä. Olennaisena osana digitointiin kuuluu myös alkuperäisen aineiston materiaalituntemus. Ammattitaitoinen digitoijavelho osaa siis valita oikean digitointimenetelmän aineiston perusteella. Nimittäin pahimmassa tapauksessa keho käsittely ei johda ainoastaan aineiston vaurioitumiseen, vaan jopa digitoijan oma terveys saattaa vaarantua esimerkiksi homeisten asiakirjojen käsittelyn seurauksena.

Kenties tärkein peruste tällaiselle oppaalle on kulttuuriperinnön vaa-

liminen, ja siksi oppaan tarkoituksena on myös kannustaa digitointiin ja tiedon pitkäaikaissäilytykseen. Esimerkiksi seurojen ja yhdistysten aineistot ovat arvokas osa paikallista kulttuuriperintöä, joka voisi asianmukaisesti säilytettynä tarjota tulevaisuudessa tutkijoille ja historioitsijoille kutkuttavia tarinoita. Oppaassa valaistaan siis myös arkipöytätyön yleisiä periaatteita.

Teknisesti verkkojulkaisut mahdollistavat sellaisia keinoja, joita esimerkiksi tavanomaisessa paperijulkaisussa ei voitaisi toteuttaa. Opas on alusta asti suunniteltu niin, että lukijaa aktivoidaan esimerkiksi nostoilla ja helposti omaksuttavilla tietoiskuilla. Lukijan todennäköistä toimintaa pyritään myös ennakoimaan: on todennäköistä, että muutaman rivin tai kenties jopa kokonaisen kappaleen luettuaan lukija hyppää tekstin loppuun siinä toivossa, että tarjolla olisi jokin helposti sisäistettävä tiivistelmä pitkästä tekstistä. Ja katsos kummaa, opas vastaa epätoivoisen lukijan toiveisiin infolaatikoiden muodossa: jokaisen jakson loppuun on sisällytetty infolaatikoi- ta, joissa kerrotaan napakasti tekstin olennaisimmat asiat. Kun näillä lyhyillä tietoiskuilla on saatu lukijan jo hetkeksi kadonnut itseluottamus ja usko ihmiskuntaan taas palautettua, niin on hyvä hetki antaa lukijalle mahdollisuus testata oman osaamisensa taso pienellä tietovisalla, joka tässä tapauksessa on yksinkertainen monivalintapeli.

Vaikka pelillistäminen saattaakin olla trendikkyytensä vuoksi jo melko puhkikulunut termi, niin pelillistämisen keinot ovat kuitenkin oikein käytettyinä oiva työkalu oppimisen tehostamiseen. Monivalintapelissä esitetään aiheeseen liittyen

muutama kysymys, jotka eivät ole liian ryppyotsaisia. Mikäli lukija saa täydet pisteet, annetaan piristävää palautetta ja näin lukija jatkaa hyvällä mielin seuraavaan lukuun naama loistaen kuin Hangon keksi. Mikäli vastaukset menevät päin Karjalan mäntyä, ei anneta sapiskaa, vaan kehoitetaan lukemaan teksti uudelleen ja kannustetaan jatkamaan yrittämistä. Kannustavalla ja rennolla ilmeellä pyritään poistamaan digiar- kistointiin liittyviä ennakkoluuloja ja jopa pelkoja.

Vaikka opas on suunniteltu verkkojulkaisuksi, niin se on saatavilla myös pdf-versiona. Verkkoppaiden etuna kuitenkin on helppo muokattavuus, ja tämäkin opas tulee varmasti edelleen kehittymään ja muuttamaan muotoaan. Tulevaisuudessa oppaasta saattaa löytyä esimerkiksi lyhyitä tietoiskuvideoita.